

Aardkundig excursiepunt 7

WIM HOOGENDOORN

Sterkenburgerlaan 36, 3941 BD Doorn, 0343-515240,
walliehb@wxs.nl, www.aardkundigewaarden.nl

STRANDWAL SPAARNWOUDE

Algemeen:

Op 25 november 2002 is de strandwal van Spaarnwoude tot eerste aardkundige monument in de provincie Noord-Holland benoemd. De strandwal wordt plaatselijk bekroond door het aanwezige culturele erfgoed: de Stompetoren van Spaarnwoude (afb. 1).

Naam:

Strandwal met Stompetoren bij Spaarnwoude

Locatie:

Provincie Noord-Holland, gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Kerkweg

Bereikbaarheid:

Het monument is gelegen aan de Kerkweg in Spaarnwoude (x = 107,8, y = 490,9). Langs de kerkweg ligt een parkeerterrein. Vandaar is het 100 meter lopen naar de Stompetoren.

Toegankelijkheid:

Het terrein is toegankelijk, maar ook vanaf de paden en wegen is de oude strandwal goed te zien.

Eigenaar:

Diversen.

Wat is er te zien?

Het is goed te zien dat de kerk en de aangrenzende bebouwing gelegen zijn op een rug. Vanaf de nabijgelegen paden in de directe omgeving zijn de hoogteverschillen goed waarneembaar. Ook op grotere afstand, vanaf de wat verder liggende wegen, zoals de Hoge Spaarndammerdijk (afb. 3) en de Lage Dijk (afb. 4) is de hogere ligging van de Stompetoren en de directe omgeving op een langgerekte rug duidelijk zichtbaar.

Aardkundige achtergrond

Dit aardkundig monument bestaat uit een lage rug, een zogenoemde strandwal, die nog geaccentueerd wordt door de Stompetoren die er op staat. Op 25 november 2002 is het aardkundig monument onder grote belangstelling geopend door gedeputeerde Wildekamp (afb. 5). Bij die gelegenheid werd, misschien een beetje vreemd voor deze omgeving, maar wel aardkundig sfeervol, een stuk graniet met een ingebeitelde tekst onthuld (afb. 6).

Voor het ontstaan van de strandwal moeten we enkele duizenden jaren terug gaan. Na de laatste ijstijd, het Weichselien, steeg de zeespiegel door het afsmeltende landijs. Aanvankelijk ging deze stijging zo snel dat de kustlijn zich landinwaarts verplaatste.

De getijdewerking had grote invloed. Grote getijdesystemen, zoals bijvoorbeeld de Oer-IJ, waren in deze periode actief. Zo'n 5000 jaar geleden trad er een kentering op. De zeespiegel begon wat minder snel te stijgen. Door de branding worden dan evenwijdig aan de kust uit de strandafzettingen langgerekte ruggen gevormd, de zogenoemde strandwallen. Ter hoogte van het huidige Spaarnwoude lag een moerassig veengebied. Hier werd door de branding, circa 5200 jaar geleden de meest oostelijk gelegen strandwal opgeworpen. Aanvankelijk viel zo'n strandwal alleen bij eb droog. Door verdere ophoging ten gevolge van sedimentatie hield de strandwal uiteindelijk, hoewel de zeespiegel nog verder steeg, bij vloed stand. De strandwal van Spaarnwoude is zo'n 100 meter breed. Zeewaarts van de strandwal van Spaarnwoude werd op de strandvlakte door de branding een nieuwe strandwal opgeworpen. Dit herhaalde zich enkele keren, waardoor de kustlijn zich ondanks de stijgende zeespiegel weer in westelijke richting verplaatste. De brede (500 m) strandwal van Haarlem is 4800 jaar geleden en die van Santpoort 4300 jaar geleden gevormd.

Afbeelding 1, linkerpagina.

De Stompetoren op de strandwal van Spaarnwoude.

Bron: BOHO-team.

Afbeelding 2.

De ligging van het excursiepunt. Bron: Topografische Dienst Emmen.

Afbeelding 3.

De ligging van de langgerekte strandwal met de Stompetoren gezien vanaf de Hoge Spaarndammerdijk. Bron: BOHO-team.

Afbeelding 4.

De ligging van de strandwal en de Stompetoren gezien vanaf de Lage Dijk. Bron: BOHO-team.

Afbeelding 5.
Gedeputeerde
Ada Wildekamp
onthult het 1^e
aardkundig mo-
nument in Noord-
Holland. Bron:
BOHO-team.

In de loop der tijd zijn op de oude strandwallen door de wind duinen, de zogenoemde oude duinen, gevormd. De nu dicht langs de kust gelegen hoge duinen, de zogenoemde Jonge Duinen, zijn pas na het begin van onze jaartelling ontstaan.

Een goed beeld van de ruimtelijke ligging van de aardkundige fenomenen tussen de zee en Spaarnwoude geeft de geomorfologische kaart 1: 50.000.

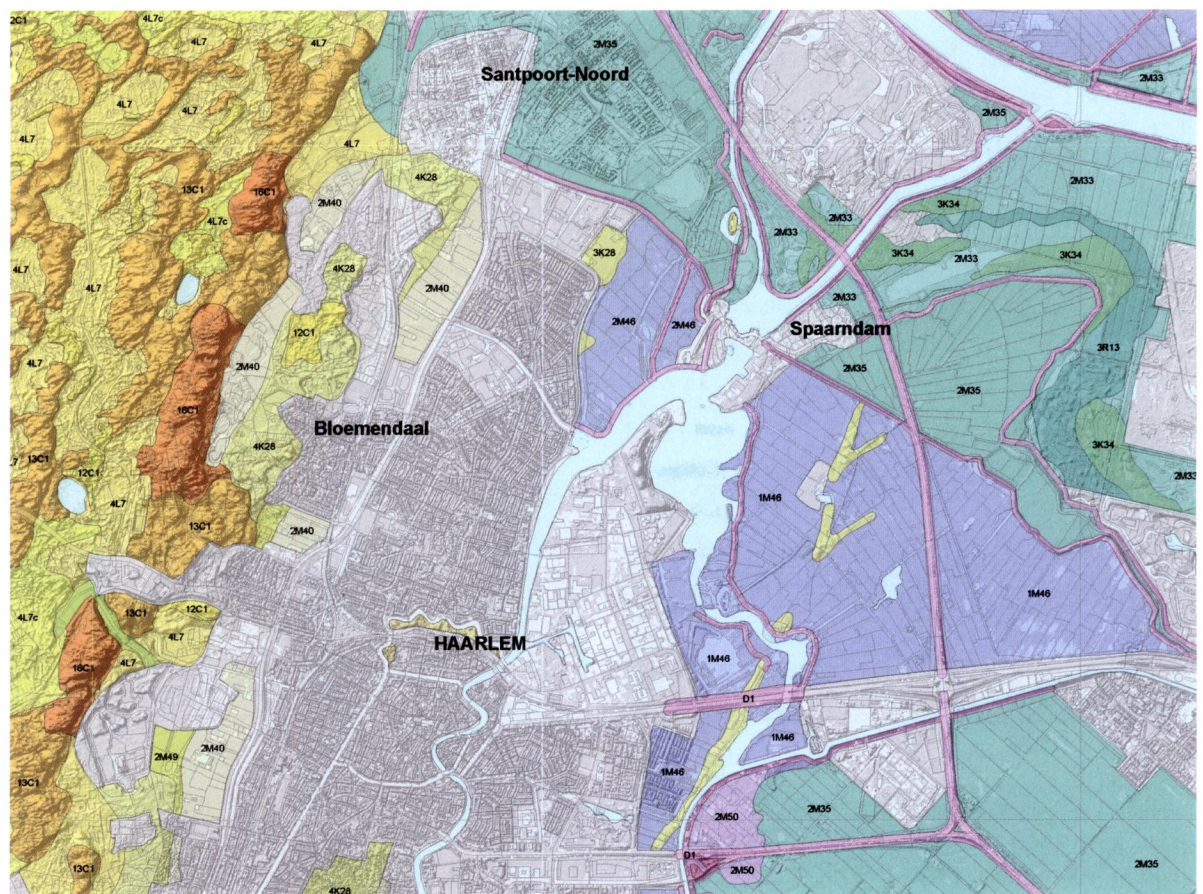
Links in afbeelding 7, ten westen van de bebouwing liggen de jonge hoge kustduinen (code 12C1, 13C1 en 16C1)

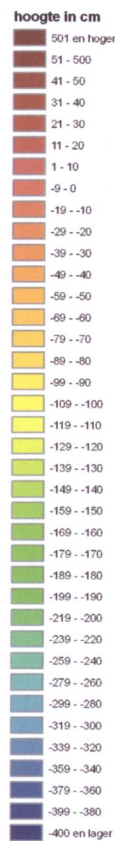
Afbeelding 6.

Een brok graniet herinnert aan de onthulling van het monument op 25 november 2002. Bron: BOHO-team.

en de lage kustduinen (4L7) met bijbehorende vlakten en laagten. Onder de bebouwing liggen de oude strandwallen en de daardoor ingesloten strandvlaktes (2M40). Ten oosten van de bebouwing ligt een ontgonnen veenvlakte (1M46), waarbinnen van zuidwest naar noordoost de langgerekte smalle strandwal van Spaarnwoude de

Afbeelding 7.
Uitsnede van de
geomorfologische
kaart van Nederland
1: 50.000. Verklaring
legenda: zie tekst.
Bron: Alterra
(Wageningen UR).

Afbeelding 8.
Hoogtekaart op
basis van het Actueel
Hoogtebestand
Nederland.
De begrenzing van
het aardkundige
monument staat
aangegeven.
Bron: Adviesdienst
Geo-informatie en
ICT te Delft / Provin-
cie Noord-Holland.

kop opsteekt. Plaatselijk is de strandwal onderbroken door erosie, maar de onderlinge samenhang van de delen is nog goed herkenbaar.

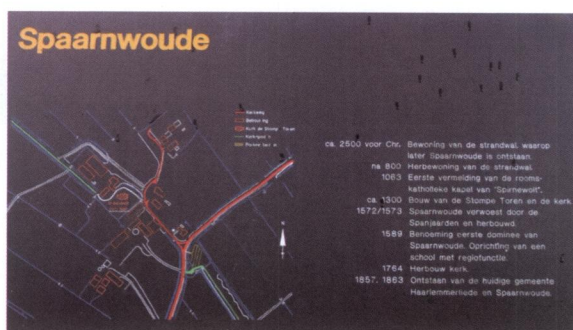

Afbeelding 9.
Luchtfoto van Spaarnwoude en omgeving. De
begrenzing van het aardkundige monument staat
aangegeven. Bron: Eurosense BV / Provincie Noord-
Holland.

De oude strandwallen waren door hun wat hogere ligging en zandige ondergrond van oudsher favoriete plaatsen voor de mens om zich te vestigen. Tussen de strandwallen in lagen de wat minder aantrekkelijke moerassige vlaktes, de oude strandvlaktes. Een blik op de afbeeldingen 8 en 9 leert dat de strandwal ook op de hoogtekaart tot uiting komt.

Al van voor onze jaartelling (afb. 10), maar bijvoorbeeld ook uit de Romeinse tijd, zijn er sporen van bewoning aangetroffen. Uiteraard gebeurde dat niet alleen bij deze strandwal. De Stompertoren en de kerk stammen uit ca. 1300. Door al die menselijke activiteiten in de loop der eeuwen zijn veel oude strandwallen nauwelijks nog herkenbaar. Ze zijn afgegraven om zand te winnen en zijn vanwege de stevige ondergrond onder de stedelijke bebouwing verdwenen.

Afbeelding 7 toont overduidelijk dat er van de brede strandwallen onder Haarlem en Santpoort nauwelijks nog iets te zien is. De strandwal van Spaarnwoude vormt dan ook, ondanks diverse verstoringen een gunstige uitzondering. De strandwal, bekroond met de Stompertoren, vormt een markant punt in het landschap dat nog getuigt van haar bijzondere ontstaanswijze en is dan ook terecht tot aardkundig monument benoemd.

Afbeelding 10.
Naast de Stomperto-
ren is een informa-
tiepaneel geplaatst.
Bron: BOHO-team.